

T. XXI (2018) Z. 3 (51)
ISSN 1509-1074

ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ

Poland's Women's League
in 1945–1949:
A record of its activities
presented in *Kobieta Dzisiejsza*
and *Kobieta*

**Działalność Ligi Kobiet
na obszarze kraju
w świetle czasopism
organizacji — „Kobiety
Dzisiejszej” (1946–1947)
i „Kobiety” (1947–1949)***

Instytut Historii i Nauk Politycznych
Uniwersytet w Białymstoku
Plac Uniwersytecki 1
PL 15-420 Białystok
e-mail: malgorzatadajnowicz@gmail.com

**Małgorzata
DAJNOWICZ**

KEY WORDS:

Polish press after 1945, women's magazines, women's issues in communist-ruled Poland, Women's League

SŁOWA KLUCZOWE:

„Kobieta Dzisiejsza”, „Kobieta”, czasopisma kobiece, Liga Kobiet, organizacje kobiece w PRL, komunizm

ABSTRACT

This article looks at the record of the activities of Poland's Women's League, first registered in 1945 under the name Social and Civic League of Women, presented in its two magazines, *Kobieta Dzisiejsza* [*Today's Woman*] and *Kobieta* [*Woman*] published in 1946–1947 and 1947–1949 respectively. Their approach and choice of stories were to demonstrate the new organization's concern with the lives of their readers. The magazines offered advice on how to cope with problems of everyday life, both at home and in the workplace. The broad range of themes was intended to appeal to a broad audience from all walks of life, including those that were not members of the new organization.

ABSTRAKT

Artykuł traktuje o kierunkach działalności Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet, ukazywanych na łamach dwóch czasopism kierowanych do Polek, to jest „Kobiety Dzisiejszej” i „Kobiety”. Periodyki te wychodziły w początkach działalności LK (1946–1949). Organizacja poprzez prezentowane treści ukazać chciała swoją „użyteczność”, przydatność w rozwiązywaniu codziennych spraw kobiet oraz ich różnorodnych problemów życia prywatnego i zawodowego. Tematyka ta świadczyć miała o uniwersalności czasopism, których treści, w założeniu redakcji, zainteresować powinny Polki z różnych grup społecznych, również kobiety nie zrzeszone w Lidze.

* Artykuł przygotowany w ramach realizacji projektu badawczego Narodowego Centrum Nauki, pt. *Liga Kobiet w terenie. Działalność organizacji i realia jej funkcjonowania na szczeblu regionalnym i lokalnym w rzeczywistości Polski Ludowej (1945–1989)* — nr 2017/25/B/HS3/02015.

Streszczenie

Opracowanie dotyczy aktywności Ligi Kobiet (występującej pod nazwą Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet) ukazanej w świetle analizy dwóch periodyków „Kobiety Dzisiejszej” i „Kobiety”, kierujących przekaz do kobiet polskich w latach 1946–1949. Pisma te pełniły rolę promującą założenia programowe organizacji, upowszechniającą zasadność jej działalności oraz propagandową — propagując wśród czytelniczek program polityczny władz Polski Ludowej. Na łamach czasopism upowszechniano tematykę dotyczącą aktywności zawodowej kobiet czy tzw. walki z analfabetyzmem. Szerokie spektrum tematyki prezentowane na łamach „Kobiety Dzisiejszej” oraz „Kobiety”, począwszy od spraw mody, urody, kultury po politykę, w tym wybory i zaangażowanie w nie Polek, prezentowanie informacji związanych z pomocą rodzinie, matce i dziecku, organizacja ukazała swoją „użyteczność”, przydatność w rozwiązywaniu codziennych spraw kobiet oraz ich różnorodnych problemów życia prywatnego i zawodowego. Tematyka ta świadczyć miała o uniwersalności czasopism, których treści, w założeniu redakcji zainteresować powinny Polki z różnych grup społecznych, również kobiety nie zrzeszone w Lidze. Analizowane periodyki pozostają przydatnym źródłem dla ukazania specyfiki, funkcjonowania, rozwoju LK w okresie wydawania pism, początkowym okresie rozwoju organizacji. Periodyki były partyjnym narzędziem komunistycznego kreowania obrazu rzeczywistości, miały przyczynić się także do „budowania” społecznej roli partii komunistycznej w środowiskach kobiecych. Opracowanie oparte jest na przekazach prasowych wymienianych periodyków oraz na literaturze przedmiotu. Do opracowania tematu wykorzystano także archiwalia przechowywane w archiwach państwowych.

Liga Kobiet w latach 1945–1949. Powstanie struktur organizacji i główne obszary aktywności

Liga Kobiet (dalej: LK), masowa organizacja kobieca, mimo że w okresie 1945–1989 prowadziła działalność występując do września 1949 roku jako Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet (dalej: SOLK), w latach 1949–1982 jako LK i od 1982 roku jako Liga Kobiet Polskich (dalej: LKP), w rzeczywistości Polski Ludowej funkcjonowała zarówno w języku oficjalnym (urzędowym), jak i potocznym jako LK. Formalnie LK powstała w sierpniu 1945 roku i poprzez nazwę nawiązywała do organizacji patriotyczno-niepodległościowej z okresu przed odzyskaniem przez Polskę niepodległości w 1918 roku. Warto podkreślić, że liderki nowo powstałej organizacji związane były z ruchem komunistycznym bądź socjalistycznym w okresie II Rzeczypospolitej, co już na samym początku formowania struktur Ligi wskazywać mogło na jej zabarwienie ideologiczne oraz kierunki przyszłej działalności organizacji. Na czele Zarządu Głównego LK stanęła Irena Sztachelska¹, sekretarzem generalnym organizacji była Izolda Kowalska². Wśród założycielek Ligi i pierwszoplanowych działaczek wymienić trzeba również Eugenię Pragierową³. Polityczne życiorysy tych liderek, z uwzględnieniem ich przygotowania merytorycznego i doświadczenia

¹ Irena Sztachelska (1911–2010) była członkiem Związku Lewicy Akademickiej „Front”, należała do Komunistycznego Związku Młodzieży Polskiej. W czasie II wojny światowej przebywała w ZSRR i od 1944 roku należała do Związku Patriotów Polskich. Do Polski wróciła w 1945 roku i od razu zaangażowała się w pracę w LK, gdzie stanęła na czele Zarządu Głównego, pełniąc funkcję do 1950 roku; posłanka na Sejm Ustawodawczy (1947–1952) i Sejm I kadencji (1952–1956).

² Izolda Zofia Kowalska (1916–1984), polska działaczka KPP, PPR, a następnie PZPR, podpułkownik Wojska Polskiego, sekretarz generalna Ligi Kobiet (1945–1950). Od stycznia 1945 roku instruktor Wydziału Organizacyjnego KC PPR. Od maja 1945 do maja 1950 roku sekretarz generalna Ligi Kobiet. Zastępca kierownika Wydziału Kobiecego KC PPR.

³ Eugenia Pragierowa (1888–1964) jeszcze przed II wojną światową należała do Związku Młodzieży Socjalistycznej Szkół Średnich, a potem do KZMP. Do PPR wstąpiła w 1942 roku, a w okresie od września 1944 roku do stycznia 1945 roku była I sekretarzem Komitetu Warszawskiego PPR, a następnie instruktorem Wydziału Organizacyjnego KC PPR. W LK w okresie od 1945 do 1950 roku pełniła funkcję sekretarza generalnego. Posłanka na Sejm Ustawodawczy oraz na Sejm PRL I kadencji. Wiceprzewodnicząca Zarządu Głównego Ligi Kobiet do 1964 roku, członek Światowej Federacji Kobiet — zob. *Słownik biograficzny działaczy polskiego ruchu robotniczego*, t. 3, Warszawa 1992, s. 353.

w działalności w partiach komunistycznej bądź socjalistycznej miały być pewnego rodzaju gwarancją dla ówczesnych władz Polski w zapewnieniu tworzenia przez nie struktury kobiecej, związanej ściśle z Polską Partią Robotniczą (dalej: PPR) i później Polską Zjednoczoną Partią Robotniczą (dalej: PZPR), realizacji programu wytyczanego przez organy systemu komunistycznego w Polsce po 1945 roku.

Przez pierwsze dwa lata SOLK prowadziła działalność bez opracowanego programu funkcjonowania. Kierunki aktywności oraz wytyczne dla jej zadań, zasady organizacyjne i budowa struktur Ligi zostały określone w statucie przyjętym w 1947 roku⁴. Warszawa była siedzibą władz centralnych, w opisie struktury organizacyjnej podkreślono możliwość powoływania kół wojewódzkich i podległych im kół powiatowych oraz miejskich. Pracami kół kierować miały zarządy miejskie i powiatowe, podległe zarządom wojewódzkim, które z kolei podlegały Zarządowi Głównemu⁵. W ramach Zarządu Głównego funkcjonowało dziewięć wydziałów (organizacyjny, finansowy, oświatowo-wychowawczy, prasowo-wydawniczy, gospodarczy, zdrowia i opieki, zagraniczny, prawny, młodzieżowy i wychowania fizycznego)⁶. Zarząd Główny opracowywał plany działania organizacji także w terenie, tworzonych m.in. na podstawie informacji, w tym wskazówek otrzymywanych od zarządów wojewódzkich⁷.

Już od 1945 roku, od początków aktywności organizacji uwidoczniła się jej działalność opiekuńcza, higieniczno-sanitarna, kulturalno-oświatowa, Liga prowadzić miała kursy dla kobiet, dotyczące prowadzenia gospodarstw domowych, inicjować szkolenia zawodowe⁸. Zaangażowanie to miało obrazować użyteczność organizacji, jej potrzebę funkcjonowania w różnych środowiskach kobiet polskich. Należy stwierdzić, że do 1947 roku dominującymi obszarami aktywności LK były działania na rzecz opieki nad matką i dzieckiem oraz organizacja szkoleń i kursów zawodowych dla kobiet. Ważne miejsce w rozwoju SOLK zajmowały także szeroko rozumiane akcje propagandowo-wychowawczo-oświatowe powiązane często z działaniami mającymi na celu zwalczanie analfabetyzmu wśród Polek. Jednocześnie organizowała Liga intensywne szkolenia zawodowe dla kobiet, podawała informacje o stanie zatrudnienia kobiet w Polsce⁹, włączała się w różnorodne działania aktywizacji zawodowej

⁴ W dokumencie wytyczne dla funkcjonowania organizacji określono dość ogólnikowo, akcentując znaczenie ochrony praw i interesów kobiety oraz rodziny i dziecka — *Statut Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet*, [Warszawa], b.r.w., s. 4.

⁵ Tamże, s. 7–8.

⁶ Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet. Zarząd Główny w Warszawie 1945–1948 (dalej: SOLK), sygn. 1, *Zakres działania Wydziałów Zarządu Głównego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet*, k. 12 i n.

⁷ AAN, SOLK, sygn.1, *Regulamin dla Zarządu Głównego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet*, k. 11.

⁸ I. Ratman-Liwerska, *Stowarzyszenie jako czynnik społeczno-wychowawczej aktywizacji kobiet (na przykładzie badań na Białostocczyźnie)*, Białystok 1984, s. 121–122.

⁹ *Zawodowe kształcenie kobiet*, „Nasza Praca” 1947, nr 2, s. 13–14 i n.

Polek. Z inicjatywy Zarządu Głównego SOLK, w maju 1947 roku, odbyła się w sali Miejskiej Rady Narodowej w Warszawie konferencja dotycząca aktywizacji zawodowej kobiet oraz metod i form szkolenia zawodowego Polek, mająca na celu zintensyfikowanie prac organizacji nad podniesieniem stanu zatrudnienia kobiet w Polsce¹⁰.

W pierwszym półroczu 1948 roku odbyły się wybory do większości zarządów wojewódzkich LK, to jest w Białymstoku, Bydgoszczy, Lublinie, Poznaniu, Wrocławiu, Kielcach, Krakowie i Katowicach. Pod względem organizacyjnym wyróżniał się zwłaszcza zjazd wyborczy w Katowicach (na który przybyło według oficjalnych danych 607 delegatek z terenu), pozytywnie oceniano działalność zarządu Ligi we Wrocławiu i Szczecinie. Wśród głównych postulatów wysuwanych podczas konferencji wyborczych wskazywano na potrzebę pracy nad dalszym umasowaniem organizacji¹¹.

Zarząd Główny LK w dniu 12 stycznia 1949 roku przyjął rezolucję dotyczącą pełnego poparcia idei zjednoczenia klasy robotniczej. Liga liczyć miała wówczas 800 tys. członkiń „kobiet miast i wsi, robotnic, pracujących chłopek i inteligentek, gospodyń domowych, żon robotników i pracowników”¹². Podczas kongresu zjednoczeniowego Edwarda Orłowska¹³ zapowiedziała intensyfikację prac Ligi nad dalszym uaktywnieniem zawodowym kobiet, zachęcała zwłaszcza gospodynie domowe do podejmowania aktywności również w zawodach, które dotychczas były wykonywane przede wszystkim przez mężczyzn¹⁴. W skład prezydium Zarządu Głównego LK wchodziły wówczas Irena Sztachelska jako przewodnicząca, Eugenia Pragierowa,

¹⁰ Cz., *Likwidujemy bezrobocie wśród kobiet*, „Nasza Praca” 1947, nr 3–4, s. 6–10.

¹¹ O. Tomaszewska, *Po wyborach Zarządów Wojewódzkich*, „Nasza Praca” 1948, nr 7, s. 20–21. Warto odnotować, że w końcu 1946 roku Liga liczyła około 190 tys. członkiń skupionych w blisko 2 tys. kół. Z każdym miesiącem liczba kół i członkiń organizacji powiększała się. Według oficjalnych danych w 1947 roku liczba zrzeszonych kobiet w SOLK miała wynosić 693 tys., skupionych w 4160 kołach, zaś w 1949 roku organizacja miała osiągnąć wynik 1,5 mln członkiń skupionych w 30 tys. kół — AAN, Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, Komitet Centralny (dalej: PZPR, KC), Wydział Kobiety (dalej: WK KW), sygn. 237/XV-30, *Rozwój Ligi Kobiet w okresie od 1945–1951 r.*, k. 4; zob. również D. J a r o s z, *Idee, programy i realia: funkcje Ligi Kobiet w porządku instytucjonalnym Polski Ludowej (1945–1957)*, [w:] *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki... samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym)*, t. II, red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarz, Warszawa 2009, s. 308–312.

¹² *Rezolucja przyjęta na Plenum Zarządu Głównego Ligi Kobiet w dniu 12 stycznia 1949 r.*, „Nasza Praca” 1949, nr 1–2, s. 47 i n.

¹³ Edwarda Orłowska (1906–1977), działaczka Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi od 1926 roku; komunistka urodzona w Białymstoku; I sekretarz KW PPR w Białymstoku w latach 1944–1945, od 1946 roku KC PPR; wiceprzewodnicząca Wojewódzkiego Zarządu SOLK w Białymstoku, w latach 1946–1948 kierowała Wydziałem Kobiecym PPR, a po zjednoczeniu z PPS i powstaniu PZPR analogiczną komórką przy KC PZPR do 1953 roku.

¹⁴ *Kongres Jedności Partii Robotniczych a sprawa kobieca. Referat posłanki Edwardy Orłowskiej wygłoszony na zebraniu plenarnym Zarządu Głównego Ligi Kobiet w dniu 12 stycznia 1949 r.*, „Nasza Praca” 1949, nr 1–2, s. 21–23.

Zofia Wasilkowska¹⁵, Edwarda Orłowska, Stanisława Garnarczykowa¹⁶ jako wiceprzewodniczące, Izolda Kowalska pozostawała sekretarzem generalnym, Danuta Nagórska sekretarzem i Helena Płotnicka skarbnikiem. W skład prezydium wchodziły przedstawicielki różnych organizacji, to jest Komisji Centralnej Związków Zawodowych (Irena Piwowarska, Lina Klimaszewska), Związku Samopomocy Chłopskiej (Elżbieta Białoczorska, Melania Mroczek), spółdzielców (Stefania Stankiewiczowa, Janina Świącicka), Związku Nauczycielstwa Polskiego (Eugenia Dudkowska), Wojska Polskiego (Stanisława Zawadecka) i Związku Młodzieży Polskiej (Janina Kasprzakowa)¹⁷.

Cechy formalno-wydawnicze czasopism Ligi Kobiet

W ramach działań wydziału prasowo-wydawniczego Zarządu Głównego LK wydawano periodyki kierowane do kobiet polskich, których celem zasadniczym było m.in. upowszechnianie programu działalności organizacji oraz popularyzacja wśród czytelniczek idei funkcjonowania LK jako organizacji reprezentującej interesy różnych środowisk kobiecych. Temu celowi służyły m.in. publikacje o działaniach organizacji w takich periodykach, jak „Kobieta Wiejska”¹⁸, „Nasza Praca”¹⁹ oraz prezentowane w artykule „Kobieta Dzisiejsza” i „Kobieta”.

¹⁵ Zofia Wasilkowska (1910–1996), polska prawnik i polityk lewicy, wieloletnia sędzia Izby Cywilnej Sądu Najwyższego, poseł na Sejm PRL I i II kadencji, minister sprawiedliwości (1956–1957), pierwsza kobieta-minister w historii Polski. Od lat 70. działaczka opozycji antykomunistycznej. Od 1980 r. należała do Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”. Była członkiem Komitetu Helsińskiego, a w 1989 r. jednym z założycieli Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Jako reprezentantka strony solidarnościowo-opozycyjnej brała udział w obradach Okrągłego Stołu.

¹⁶ Stanisława Garnarczykowa (1891–1957), polska nauczycielka i działaczka ludowa, posłanka do Krajowej Rady Narodowej (1944–1947) i do Sejmu Ustawodawczego (1947–1952).

¹⁷ *Kongres Jedności Partii Robotniczych a sprawa kobieca...*, s. 51.

¹⁸ „Kobieta Wiejska” — pismo od 1947 roku do 7 nr w 1949 roku wydawane jako miesięcznik i od nr 8 do nr 17 w 1949 roku jako dwutygodnik. Wydawca — Zarząd Główny Samopomocy Chłopskiej we współpracy z Ligą Kobiet. W szczególności od 1948 r. w treściach pisma widoczne były „wpływy ideowe” Ligi Kobiet, na łamach którego, podobnie jak w pismach wydawanych przez Ligę, dominowały treści związane z aktywizacją zawodową wiejskich kobiet, tematy dotyczące prowadzenia i unowocześniania gospodarstwa domowego, wychowania dzieci, propagowania współpracy z ZSRR czy upowszechniania idei budowy Polski socjalistycznej — K. Samsonowska, *„Kobieta wiejska”: pierwsze polskie pismo wiejskich emancypantek*, [w:] *Amico, socio et viro docto: księga ku czci profesora Andrzeja Kazimierza Banacha*, red. T. Pudłocki, K. Stopka, Kraków 2015, s. 277.

¹⁹ Biuletyn „Nasza Praca” był najważniejszym oficjalnym i propagandowym periodykiem prasowym wydawanym przez Ligę Kobiet w okresie od 1947 do 1989 roku, informującym o całokształcie działalności organizacji. Od marca 1947 roku, kiedy wydano pierwszy numer pisma, do maja 1949 roku

„Kobieta Dzisiejsza. Dwutygodnik Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” był periodykiem wydawanym przez organizację, wychodzącym od 1 lutego 1946 do października 1947 roku. W założeniu redakcji, co przedstawiono w pierwszym numerze pisma, przeznaczony miał być dla szerokiego spektrum czytelniczek, tzw. ogółu kobiet polskich zrzeszonych i niezrzeszonych w SOLK²⁰. Redaktorką „Kobiety Dzisiejszej” była Irena Gumowska²¹. Pismo liczyło do 24 stron tekstu, ukazywało się w szacie graficznej czarno-białej z kolorową okładką, w formacie A5. Cena pisma wynosiła początkowo 5 zł, następnie osiągając 10 i 20 zł. Na treść dwutygodnika składały się rubryki omawiające działalność organizacyjną LK, informacje o polityce państwa wobec kwestii kobiecej (kolumny pt. „Co wiedzieć powinniśmy”), prezentujące tematykę rodziny i wychowania dzieci, bieżących wydarzeń z kraju i zagranicy (w cyklu pt. „Co słyhać w Polsce i na świecie”), kultury i sztuki, propagujące zdrowy tryb życia („Walczymy o zdrowie”), z dziedziny spółdzielczości, gospodarstwa domowego, urody i mody. Występowała w piśmie również stała rubryka dotycząca publikowanych listów od czytelniczek pt. „Piszcie do nas”²². Tematyką szczególnie prezentowaną w „Kobiecej Dzisiejszej” była praca zawodowa kobiet i jej upowszechnianie, a co się z tym wiąże, publikacje na temat organizowania przez Ligę różnego rodzaju kursów kwalifikacyjnych i poradni zawodowych dla kobiet²³. Do analizy wybrano wszystkie teksty publikowane w periodyku, dotyczące tematyki Ligi Kobiet. Łącznie wydano 27 numerów pisma.

Kontynuację linii przewodniej pisma stanowić miał periodyk pt. „Kobieta”, wydawany przez Zarząd Główny LK nakładem Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa”²⁴. Wydawcą od połowy października 1947 do grudnia 1949 roku był Zarząd

ukazywał się pod nazwą „Nasza Praca. Miesięcznik Zarządu Głównego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet”. Po przekształceniu Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w Ligę Kobiet, od czerwca 1949 roku periodyk wychodził również jako miesięcznik, następnie od lutego 1950 roku jako dwutygodnik i od początków 1951 roku ponownie jako miesięcznik Ligi Kobiet — zob. szerzej: M. Dajnowicz, *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947–1949)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2016, s. 306–307.

²⁰ W Polsce Ludowej wydawano czterdzieści osiem pism kobiecych. W okresie tym prasę kobiecą definiowano jako czasopisma, których profil był kształtowany pod kątem potrzeb kobiet. Na jej łamach prezentowano działy i rubryki poświęcone modzie, gospodarstwu domowemu, tematyce rodziny. Miała poza tym wpływać na podnoszenie wiedzy wśród kobiet oraz ich udziału w całokształcie życia społecznego — *Encyklopedia wiedzy o prasie*, red. J. Maślanka, Wrocław 1976, s. 172.

²¹ Irena Gumowska-Dąbrowska (1912–1991), polska dziennikarka, publicystka, autorka literatury poradnikowej na temat zdrowego i oszczędnego żywienia oraz zasad *savoir-vivre*’u.

²² Listy od czytelniczek, publikowane we fragmentach na łamach periodyku dotyczyły najczęściej problemów małżeńskich. Publikowano także porady — odpowiedzi na te problemy udzielane czytelniczkom — np. *Piszcie do nas* — „Kobieta Dzisiejsza” 1946, nr 4, s. 16.

²³ Tematyka poradni zawodowych występowała w periodyku bardzo często — np. *Wybierajmy starannie zawód*, „Kobieta Dzisiejsza” 1946, nr 7, s. 5.

²⁴ Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza „Prasa” (RSW „Prasa”) — przedsiębiorstwo utworzone uchwałą Sekretariatu KC PPR 25 kwietnia 1947 roku, działało na rynku wydawniczym do roku 1973.

Główny LK. Redaktorem naczelnym periodyku była Janina Broniewska²⁵. Pismo pod względem struktury oraz szaty graficznej podobne było do „Kobiety Dzisiejszej”, jak poprzednie wydawane w formacie A5, liczyło 24–25 stron tekstu, miało szatę graficzną czarno-białą, z kolorem na okładce. Sprzedawane było w cenie 35 zł. Czasopismo zawierało tzw. dodatki, takie jak „Moje Dziecko”, „Kobieta szyje”, „Wykroje” czy „Jak gotować”, „W domu i koło domu”. Wśród stałych działów publikowanych w periodyku znalazły się społeczno-polityczny, odnoszący się do literatury, kulturalny i artystyczny, popularnonaukowy, zdrowia i urody, występowały również kolumny dotyczące odpowiedzi na listy od czytelniczek (w rubryce pt. „Listy Stefanii”). Istotną część treści pisma stanowiła tematyka publikowana w dziale „Liga Kobiet pracuje”, w której prezentowano zaangażowanie LK w organizowanie różnorodnych form podnoszenia kwalifikacji zawodowych Polek oraz treści poświęcone życiu codziennemu kobiet, w tym propagujące oszczędność w prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz popularyzujące zdrowy tryb życia pod przykładowym tytułem „Unikaj zmęczenia”. Wydano łącznie 106 numerów „Kobiety”, w tym dwa numery podwójne (nr 50/51 i 105/106).

Nakład „Kobiety Dzisiejszej” wynosił prawdopodobnie 30 tys. egzemplarzy²⁶, natomiast „Kobiety”, jak można sądzić m.in. w związku z masowo powiększającą się liczbą kół i członkiń LK na obszarze kraju, musiał być znacznie większy²⁷. Problematyka dotycząca strictly działalności LK stanowiła około 20% treści wymienianych periodyków, co również wskazywało, że w założeniu wydawców pisma miały mieć odbiorczynie w różnych grupach kobiecych. Przeglądowi poddano wszystkie teksty pism dotyczące aktywności LK. Tak jak i w przypadku innych czasopism wydawanych przez Ligę, dystrybucją periodyków zajmowała się sama organizacja, przekazując pisma m.in. do zakładów pracy i siedzib kół LK. Poza tym dystrybuowano „Kobietę” poprzez RSW „Prasę”, które było współwydawcą pisma²⁸.

Następnie RSW „Prasa” połączone z wydawnictwami Książka i Wiedza oraz Przedsiębiorstwem Upowszechniania Prasy i Książki „Ruch” utworzyło Robotniczą Spółdzielnię Wydawniczą „Prasa–Książka–Ruch” (RSW „Prasa–Książka–Ruch”).

²⁵ Janina Broniewska (1904–1981), polska pisarka, autorka powieści dla dzieci i młodzieży, publicystka, pedagog, major Wojska Polskiego, żona poety Władysława Broniewskiego. W latach 1934–1937 była redaktorem „Płomyka”, a w latach 1944–1946 redaktorem naczelnym „Polski Zbrojnej”. Była także członkiem Związku Radzieckich Pisarzy Białorusi. W 1944 roku posłanka do Krajowej Rady Narodowej. W okresie stalinizmu jako jedna z prominentnych postaci Związku Literatów Polskich pełniła tam funkcję sekretarza podstawowej organizacji partyjnej (POP) Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, organizacji działającej w zakładach pracy, uczelniach i instytucjach kulturalnych — zob. *Wielkopolski Słownik Pisarek* — http://pisarki.wikia.com/wiki/Janina_Broniewska_z_Kunig%C3%B3w (dostęp: 3.01.2018).

²⁶ Z. Sokół, *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995*, Kielce 1995, s. 88.

²⁷ J. Myśliński, *Bibliografia prasy polskiej 1944–1948: prasa krajowa*, Warszawa 1966, s. 130 (poz. 712), s. 220 (poz. 1335) — brak danych o nakładzie.

²⁸ Najprawdopodobniej RSW „Prasa” zajmowała się częściową dystrybucją również „Kobiety Dzisiejszej”, od kwietnia 1947 roku, kiedy powołano spółdzielnię do momentu zakończenia wydawania czasopisma w październiku 1947 roku.

Działalność organizacji i jej prezentacja w „Kobiecie Dzisiejszej”²⁹ i „Kobiecie”

W pierwszym numerze „Kobiety Dzisiejszej” redakcja zapowiadała, że wydawane przez LK pismo będzie „starło się pomóc kobiecie pracującej, w fabryce czy urzędzie, w gospodarstwie wiejskim czy domowym w mieście — w rozwiązywaniu wszystkich spraw, jakie stawia przed nią życie w trudnych, powojennych warunkach”³⁰. Powołany przez SOLK periodyk odpowiadać miał na podstawowe potrzeby Polek, wynikające z ich problemów życia codziennego, miał również pełnić rolę poradnika, w opinii Ligi, wręcz niezbędnego w życiu prywatnym, w tym rodzinnym kobiet polskich. Pismo miało mieć charakter bardzo praktyczny, zawierać konkretne wskazówki dla rozwiązywania spraw czytelniczek, dotyczących ich codziennego życia. W sposób oczywisty treści czasopisma miały także upowszechniać zasadność funkcjonowania SOLK w Polsce Ludowej, utrwałać wśród odbiorczyń pogląd, że SOLK pozostawać będzie organizacją potrzebną i bardzo użyteczną w życiu każdej Polki, w sposób szczególny zwłaszcza czytelniczki pisma. „Kobieta Dzisiejsza” miała także informować o wieloobszarowej działalności organizacji „ligowej”, przez którą została powołana oraz popularyzować wśród odbiorczyń pisma program i kierunki jej zasadniczej działalności, aktywności na różnych polach i w różnych miejscach Polski. Z kolei w „Kobiecie”, w pierwszym październikowym numerze z 1947 roku nie informowano odbiorczyń o kierunkach i formach prezentacji zagadnień merytorycznych pisma, co również nasuwa wniosek, że pismo było pewnego rodzaju „nową odsłoną” wychodzącej wcześniej „Kobiety Dzisiejszej” oraz kontynuowało wyznaczoną przez to pismo zasadniczą linię tematyczną.

Znacząca część doniesień prasowych publikowanych w periodyku stanowiły informacje na temat działalności i rozwijającej się liczebności kół LK na obszarze kraju³¹. Czasopismo informowało, że najwięcej powołanych kół organizacji było wówczas w województwie warszawskim i śląsko-dąbrowskim³². Upowszechnianiu pracy organizacyjnej SOLK służyły treści „Kobiety Dzisiejszej” publikowane w cyklach tema-

²⁹ Na temat działań Ligi Kobiet prezentowanych w „Kobiecie Dzisiejszej” pisałam również w artykule opublikowanym w tomie zbiorowym — zob. M. Dajnowicz, „Kobieta Dzisiejsza. Dwutygodnik Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” jako platforma informacyjna o kierunkach prac organizacji (w początkowym kresie formowania struktur), [w:] *Polityka i politycy w prasie. Prasa organizacji politycznych*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2017, s. 73–83.

³⁰ „Kobieta Dzisiejsza. Dwutygodnik Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” (dalej: „Kobieta Dzisiejsza”) 1946, nr 1, s. 1.

³¹ Z oficjalnych danych sprawozdawczych wynikało, że najwięcej kół LK powoływano na obszarach największego zatrudnienia (także kobiet) i uprzemysłowienia, w największych skupiskach ludności.

³² *Liga Kobiet pracuje w całym kraju*, „Kobieta Dzisiejsza” 1946, nr 1, s. 3. Poza tym np. w Warszawie funkcjonować miało 25 kół Ligi, a w województwie łódzkim 28 kół organizacji.

tycznych pt. „Z życia kół Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” czy „W Społeczno-Obywatelskiej Lidze Kobiet”. W celu uzasadnienia zakresu prac organizacyjnych LK, potrzeby jej funkcjonowania w różnych środowiskach Polek publikowano materiały na temat działalności kół z wielu zakątków kraju, np. aktywności ligowej w Białymstoku, Legnicy czy Szczecinie³³. Stan liczebny placówek w różnych rejonach Polski oraz liczba członkiń tych kół opisywane na łamach periodyku stanowić miały wzorzec dla czytelniczek w zakresie angażowania się w działalność organizacji na terenie swojego miejsca zamieszkania, działalności społecznej, miejsca pracy.

Pisano w „Kobiecie Dzisiejszej” na temat znaczenia szkolenia instruktorek organizacji, które następnie miały „pozyskiwać” nowe członkinie SOLK oraz przekazywać „lizankom” i kobietom niezrzeszonym w organizacji program Ligi. Treści te mające charakter propagandowy miały szczególne znaczenie dla ukazania osiągnięć pracy organizacyjnej Ligi w tzw. terenie. Kursy instruktorek przybierały formę szkoleń propagandowych organizowanych przez PPR dla działaczek organizacji, które zgodnie z ówczesną linią polityczną państwa miały wpływać na upowszechnienie wśród szerokich rzesz Polek, w różnych zakątkach Polski, zasadności „budowy ładu komunistycznego” w Polsce Ludowej. Tego rodzaju kursy dla instruktorek organizowano głównie w większych miastach, np. w 1946 roku m.in. w Warszawie i Łodzi³⁴.

W periodyku publikowano, że szczególną aktywność organizacyjną przejawiała koła SOLK na Śląsku. Przykładowo w Będzinie, w założonej tam organizacji ligowej w styczniu 1946 roku, po kilku miesiącach działań organizacyjnych funkcjonowało 15 kół, do których należało 1500 członkiń. W ramach działalności tych placówek organizowano opiekę nad osobami starszymi i dziećmi, członkinie Ligi zasiadały w radach zakładowych pełniąc funkcje instruktorek tzw. spółdzielczych, upowszechniając tym samym ideę spółdzielczości wśród kobiet polskich³⁵. W województwie śląsko-dąbrowskim w kołach organizacji pracowało z kolei w tym czasie 20 tys. członkiń, a na plan pierwszy wysuwać się miała, biorąc pod uwagę aktywność i potrzebę społeczną, sekcja opieki nad matką i dzieckiem. Ponadto organizacja angażowała się tam w prowadzenie szpitala, współpracowała z oddziałem Polskiego Czerwonego Krzyża, domem dziecka³⁶.

W drugiej połowie 1947 roku na obszarze całego kraju odbyły się wybory do zarządów kół powiatowych i miejskich LK. Postanowiono także o podjęciu szerokiej akcji werbowania do organizacji kobiet zrzeszonych w ruchu zawodowym kobiet oraz członkiń kół Gospodyń Wiejskich i Związku Samopomocy Chłopskiej. Organizacja wydała w tej sprawie, o czym donosiła „Kobieta”, specjalne instrukcje, dotyczące

³³ *Pracujemy w Społeczno-Obywatelskiej Lidze Kobiet*, „Kobieta Dzisiejsza” 1946, nr 8, s. 17.

³⁴ *Pracujemy w Społeczno-Obywatelskiej Lidze Kobiet. Kobiety uczą się na kursach SOLK*, „Kobieta Dzisiejsza” 1946, nr 11, s. 15.

³⁵ *Jak pracuje L.K. w Będzinie*, „Kobieta Dzisiejsza” 1946, nr 13, s. 14.

³⁶ *Wysiłki i osiągnięcia Ligi Kobiet na terenie województwa Śląsko-Dąbrowskiego*, „Kobieta Dzisiejsza” 1947, nr 10, s. 3.

prac nad umasowieniem organizacji³⁷. Podano, że organizacja liczyła w miesiącu styczniu 1948 roku 700 tys. członkiń, zakładano dalej, że w ciągu następnego kwartału tego roku osiągnąć miała wynik 1 mln Polek zrzeszonych w LK³⁸.

W publikowanym w periodyku „Kobieta” cyklu pt. „Liga kobiet pracuje” informowano czytelniczki o osiągnięciach organizacji w różnych częściach kraju. W marcu 1948 roku pisano, że „od siedmiu miesięcy Liga Kobiet w Puławach bardzo energicznie pracuje. Prowadzony jest tam żłobek dzienny dla 30 dzieci matek pracujących” oraz przedszkole, natomiast w Opolu zarząd powiatowy informował, że zrzeszono 1500 członkiń, funkcjonowało 16 kół przy zakładach pracy oraz 3 koła gospodyń domowych. LK prowadziła tam działalność w czterech sekcjach, to jest organizacyjnej, kulturalno-oświatowej, opieki nad matką i dzieckiem, spółdzielczej³⁹. Natomiast w Krakowie Wydział Oświatowy Zarządu Wojewódzkiego zorganizował tygodniowy kurs dla prelegentek powiatów województwa krakowskiego i oddzielnie dla miasta Krakowa. Program kursu obejmował zagadnienia dotyczące zasad ustroju Polski Ludowej, polityki wewnętrznej i zagranicznej państwa, zagadnień gospodarczych, higieny, podstawowych zasad prowadzenia gospodarstwa domowego⁴⁰.

Z kolei w styczniu 1948 roku na łamach „Kobiety” LK dokonała podsumowania wieloobszarowej działalności organizacyjnej, prowadzonej na terenie kraju. Podkreślano w periodyku fakt udziału kobiet w wyborach do Sejmu Ustawodawczego w 1947 roku, co poprzedzać miała szeroko zakrojona akcja członkiń organizacji, zachęcająca Polki do udziału w wyborach, uświadamiająca o roli kobiet polskich w życiu społecznym i politycznym Polski. Zwracano uwagę na łamach pisma na czynny udział „lizanek” w wojewódzkich, powiatowych i miejskich Radach Narodowych, ich znaczenie dla całokształtu aktywizacji kobiet polskich. To właśnie akcja wyborcza i zaangażowanie Ligi w szeroko rozumianą aktywizację mas kobiecych, kobiet pracujących i niepracujących, z różnych środowisk społecznych, miały spowodować od 1947 roku zwiększanie liczby członkiń organizacji i jej pól pracy, m.in. w zakresie organizowania „akcji kolonii letnich dla dzieci i młodzieży, opieki nad żłobkami i przedszkolami, nad matką ciężarną, pomocy w dożywianiu dzieci szkolnych, organizowania izb dworcowych”. Poza tym do stałych nurtów aktywności Ligi należały wówczas praca oświatowa i w zakresie podnoszenia „codziennej kultury” Polek, szkolenia z podstaw prowadzenia gospodarstwa domowego, propagowania zdrowego stylu życia, w tym zasad codziennej higieny. Wdrażaniu tego programu służyły wygłaszane przez „lizanki” w różnych zakątkach kraju prelekcje czy poświęcane tej tematyce konferencje. Ważnym obszarem działalności Ligi były również inicjatywy

³⁷ *Szkola pracy społecznej*, „Kobieta” 1948, nr 9, s. 3–4.

³⁸ *Tak było a tak jest*, „Kobieta” 1948, nr 10, s. 4.

³⁹ *Liga Kobiet pracuje*, „Kobieta” 1948, nr 17, s. 5.

⁴⁰ *Liga Kobiet pracuje*, „Kobieta” 1948, nr 19, s. 5.

związane ze szkoleniem zawodowym kobiet oraz aktywnością na arenie międzynarodowej, z działalnością w Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet⁴¹. SOLK angażowała się także w akcję propagandową związaną z referendum 30 czerwca 1946 roku. Poświęcono tematyce referendum teksty, które miały służyć objaśnianiu m.in. zasad głosowania. Wyjaśniano także kwestie poruszanej podczas głosowania tematyki, m.in. dotyczącej zasadności zniesienia senatu, unarodowienia przemysłu, objaśniano charakter planowanej reformy rolnej⁴².

Na łamach „Kobiety” głównie liderki opisywanej organizacji, na przykład Edwarda Orłowska, publikowały teksty mające na celu popularyzację zaangażowania społecznego kobiet w jednym polskim ruchu pod egidą LK. Podawano przy tym przykłady kobiet aktywnych, przedstawiano formy ich działalności, co miało dodatkowo motywować czytelniczki do włączania się w zespołowe prace społeczne w ramach działalności organizacji, np. w zakładach pracy, na osiedlach, w środowiskach w których funkcjonowały członkinie LK⁴³. W artykule pt. *Rola i zadania Ligi Kobiet na tle sytuacji w kraju* pisano o konieczności rekrutacji do szeregów organizacji kobiet z miasta i ze wsi, kobiet pracujących, w szczególności robotnic pracujących w fabrykach oraz kobiet niepracujących. Apelowano w periodyku o powoływanie kół matek przy żłobkach i przedszkolach fabrycznych, informowano o szczególnej potrzebie aktywizacji żon robotników, które z kolei tworzyłyby w swoich środowiskach koła domowe, blokowe, terenowe⁴⁴. Opublikowano również cykl artykułów mających na celu upowszechnianie pewnego rodzaju solidarności, także organizacyjnej wszystkich kobiet polskich, skupionych w jednym ruchu kobiecym, zrzeszającym kobiety miejskie i wiejskie. W przykładowych tekstach, pt. *Wieś i miasto muszą się poznać i zbliżyć czy Kobieta wiejska ma głos* przekonywano z kolei czytelniczki „Kobiety Dzisiejszej”, że pismo może być także platformą prezentacji życia i problemów dnia codziennego zarówno kobiet miast, jak i wsi oraz platformą wypowiedzi kobiet z różnych środowisk, nie tylko członkiń SOLK, w tym gospodyń domowych i kobiet pracujących. Pisano, że „Kobieta Dzisiejsza” pozostaje pismem, na łamach którego głos mogą zabierać zarówno kobiety miejskie, jak i wiejskie. Poruszano w tych teksach tematykę higieny i oświaty kobiet, macierzyństwa oraz wychowania dzieci, obowiązków „dnia codziennego” kobiet żyjących na wsi i w mieście, problematykę relacji małżeńskich⁴⁵.

Za szczególnie istotne, mające wpływ na powodzenie powoływania kół Ligi i zaaktywizowanie mas kobiecych z różnych środowisk w jednym ruchu „ligowym”, była szeroko zakrojona akcja organizacji mająca na celu zwalczanie analfabetyzmu,

⁴¹ *Rosną nasze szeregi*, „Kobieta” 1948, nr 7, s. 3.

⁴² *Kobiety przy urnach wyborczych głosowania ludowego*, „Kobieta Dzisiejsza” 1946, nr 7, s. 6.

⁴³ E. Orłowska, *Powiedzmy sobie otwarcie*, „Kobieta” 1948, nr 49, s. 3–4.

⁴⁴ I. Kowalska, *Rola i zadania Ligi Kobiet*, „Kobieta” 1948, nr 50, s. 3–4.

⁴⁵ A.T. Sokołowska, *Kobieta wiejska ma głos*, „Kobieta Dzisiejsza” 1946, nr 8, s. 14.

zwłaszcza wśród robotnic i chłopek. W tym celu do zadań LK należała rejestracja analfabetek, włączanie tych kobiet do pracy kulturalnej w świetlicach, organizowanie na ich potrzeby kursów nauczania początkowego oraz dość popularnych szeroko zakrojonych w Polsce akcji zbiorowego czytania kobiet⁴⁶.

Tematyką szczególnie prezentowaną zarówno w „Kobiecie Dzisiejszej”, jak i „Kobiecie” była praca zawodowa kobiet i co się z tym wiąże organizowanie przez Ligę, o czym wspominało, różnego rodzaju kursów kwalifikacyjnych i powoływanie poradni zawodowych, pełniących często rolę punktów pośrednictwa pracy⁴⁷, tworzenie punktów usługowych, w których zatrudniane byłyby kobiety, np. bardzo popularnych w tym czasie szwalni i pralni oraz organizowanie placówek dla dzieci kobiet pracujących, przede wszystkim przedszkoli i żłobków. Przykładowo we *Własnej pralni Ligi Kobiet* w Warszawie, jak zapowiadał tytuł jednego z tekstów opublikowanych w periodyku „Kobieta Dzisiejsza”, inicjatorką powołania tej placówki miała być wiceprzewodnicząca koła terenowego SOLK, która uruchomiła szwalnię w celu zatrudniania w niej samotnych matek. Autorka wspominała, że powołano „szwalnię w warunkach trudnych, właściwie bez niczego. Niektóre z kobiet miały własne maszyny do szycia, których na początku zgromadzono siedem”. Zatrudnione kobiety miały przynieść do szwalni żelazko, krzesła i inne potrzebne sprzęty. Podkreślała dalej, że szwalnia rozwijać się miała coraz prężniej, co uwidaczniało się także w coraz większej liczbie zamówień⁴⁸. Z inicjatywy Ligi zakładano pralnie przy zakładach pracy, m.in. przy fabrykach. Wykonywały one z jednej strony usługi na potrzeby zakładów pracy, w których pracowały kobiety, z drugiej zaś korzystać z nich mogli klienci zewnętrzni, nie związani z danym zakładem. Pralnia stwarzała także dodatkowe miejsca pracy dla kobiet⁴⁹.

Zasadnicza część publikowanych tekstów „Kobiety” dotyczyła ukazania LK od strony instytucji użytkowej, organizującej liczne inicjatywy, w tym kursy, szkolenia podnoszące kwalifikacje Polek i jednocześnie aktywizujące kobiety w zakresie ich włączenia do ówczesnego rynku pracy. Zainteresowanie kobiet podejmowaniem pracy zawodowej wynikało także, jak donosiła „Kobieta”, z ich własnych aspiracji dotyczących podejmowania aktywności pozadomowej, a także z potrzeb włączenia do rynku pracy grup wcześniej, przed II wojną światową nieaktywnych zawodowo, co związane miało być z realizacją w Polsce Ludowej w latach 1947–1949 planu

⁴⁶ J. Landy-Brzezińska, *Zwalczanie Analfabetyzmu wśród kobiet*, „Kobieta” 1948, nr 51, s. 3–4.

⁴⁷ Tematyka poradni zawodowych występowała w periodyku bardzo często — np. *Wybierajmy starannie zawód*, „Kobieta Dzisiejsza”, 1946, nr 7, s. 5.

⁴⁸ St., *Reportaż. We własnej szwalni Ligi Kobiet*, „Kobieta Dzisiejsza” 1946, nr 3, s. 7.

⁴⁹ *Pracujemy w Społeczno-Obywatelskiej Lidzie Kobiet. Zakładajmy pralnie!*, „Kobieta Dzisiejsza” 1947, nr 8, s. 14.

trzyletniego. Irena Czech⁵⁰ pisała, że notowano wówczas ponad 100 tys. kobiet zainteresowanych podjęciem pracy, jednak niewykwalifikowanych i tym samym nieprzygotowanych do wykonywania jakiegokolwiek zawodu. LK pełniła w tym przypadku rolę pośrednika, który pomagałby kobietom w ich przygotowaniu zawodowym, a także organizacji, która wspólnie z Ministerstwem Pracy i Opieki Społecznej, Ministerstwem Przemysłu i Handlu, Ministerstwem Oświaty, Centralną Spółdzielnią Pracy Wytwórczej włączała się w ogólnonarodową akcję przygotowania kobiet do wykonywania zawodu i dalej ich zatrudnienia⁵¹. Plan trzyletni w zakresie inicjowania zatrudniania kobiet składać się miał z kilku zasadniczych etapów. Pierwszy z nich dotyczył organizacji szkoleń i krótkoterminowych kursów, przygotowujących do podjęcia pracy, drugi zatrudnienia i zorganizowania pracy. Za proces organizacji i przeprowadzenia szkoleń odpowiedzialna miała być LK. Planowano do maja 1948 roku przeszkolenie i dalej zatrudnienie 10 tys. kobiet, głównie w przemyśle konfekcyjnym. Odbywać się miały również szkolenia dla niewykwalifikowanych zawodowo Polek, m.in. z tkactwa, wyrobu galanterii, a nawet wytwarzania czapek i pantofli domowych⁵².

W sprawozdawczym tekście propagandowym, opublikowanym w styczniu 1948 roku o wymownym tytule *Rosną nasze szeregi* LK informowała czytelniczki „Kobiety” —

Powierzono nam szkolenie zawodowe kobiet w ramach trzyletniego planu gospodarczego. Organizujemy kursy, gdzie słuchaczki zdobywają fach. Tysiące kobiet szkoli się dziś i otrzymuje pracę. Akcja nabrała wielkiego rozmachu, prowadzona jest energicznie i wytrwale. Kursy kroju i szycia do produkcji seryjnej, kursy szyciarki, czapnicstwa, zabawkarstwa, robienie koszyków i pantofli domowych, kursy przyrządzania ryb, hafciarstwa, trykotarstwa, tkactwa — to tylko początek akcji szkoleniowej. [...] Wszystkie zostaną przeszkolone — wszystkie które chcą lub muszą zarabiać na utrzymanie rodziny, zostaną w ciągu wykonania planu szkolenia zawodowego — zatrudnione⁵³.

Z kolei na łamach „Kobiety” w kwietniu 1948 roku ukazał się m.in. tekst pt. *Ochrona pracy kobiet*, w którym informowano odbiorczynię, że „kobiecie przysłu-

⁵⁰ Irena Czech — dziennikarka pochodząca z Białegostoku, ukończyła Wyższą Szkołę Dziennikarstwa w Warszawie w 1939 roku. Po zakończeniu II wojny światowej rozpoczęła w Białymstoku pracę dziennikarską w „Jedności Narodowej”, następnie wyjechała do Warszawy, gdzie początkowo pracowała Centralnym Komitecie Stronnictwa Demokratycznego (zajmując się tam sprawami prasowymi i wydawniczymi), następnie z Zarządzie Głównym Ligi Kobiet. Pełniła funkcję redaktor naczelnej „Wspólnej Pracy” (1947), następnie przez trzy lata związana była z periodykiem „Kobieta”. W 1950 roku podjęła pracę w rozgłośni Polskiego Radia, I. Czech — *25 lat w dziennikarstwie. Rozmawiał Zbigniew Ślęczka*, „Kontrasty” 1971, nr 12, s. 33.

⁵¹ I. Czech, *Szkolimy się zawodowo*, „Kobieta” 1947, nr 3, s. 3.

⁵² Tamże, s. 4.

⁵³ *Rosną nasze szeregi*, „Kobieta” 1948, nr 7, s. 3.

gują te same prawa, które przysługują pracującemu mężczyźnie. Naczelną zasadą wprowadzoną i stosowaną w Polsce Ludowej miało być zrównanie płac kobiet i mężczyzn⁵⁴. Poza tym prezentowano w tym periodyku tematykę dotyczącą organizacji szkoleń dla kobiet, m.in. z zakresu gospodarstwa domowego, czy przykładowo dla kierowniczek stołówek pracowniczych oraz personelu pomocniczego, pracującego w tych stołówkach⁵⁵.

Liderki LK zaangażowane były w prace nad ustawodawstwem dotyczącym bezpośrednio spraw kobiet. Aktywnością w tej mierze wyróżniały się zwłaszcza członkinie ówczesnego Zarządu Głównego LK, takie jak m.in. wymieniane Jadwiga Orłowska, Eugenia Pragierowa, Stanisława Garnarczykowa. Podjęły one dyskusję nad nowo wprowadzoną ustawą z 28 kwietnia 1948 roku⁵⁶, zmieniającą ustawę z 1924 roku, wedle ich opinii szczególnie korzystną w punktach „zakazu wypowiedzania i rozwiązywania umów o pracę w całym okresie ciąży kobiety” oraz wprowadzenia zakazu zatrudniania kobiet w czwartym miesiącu ciąży oraz matek karmiących w porze nocnej, w godzinach nadliczbowych i poza stałym miejscem pracy⁵⁷. Kwestia macierzyństwa i łączenia tego z pracą zawodową związana była ściśle z tematyką eksponowaną w „Kobiecie”, dotyczącą zagadnienia opieki nad matką i dzieckiem, w której to przekonywano, że w polityce państwa kwestia pomocy zwłaszcza samotnym matkom w zapewnieniu opieki nad dziećmi (w zakresie chociażby dostępności miejsc w żłobkach czy przedszkolach) zajmuje miejsce szczególne. LK pozostawała w tym miejscu organizacją z jednej strony upowszechniającą politykę państwa w tym zakresie, z drugiej zaś tą, która bezpośrednio informować miała potrzebujące kobiety o formach i możliwościach pomocy ze strony państwa i pośredniczyć w realizacji podstawowych potrzeb kobiet, związanych z ich codziennym funkcjonowaniem⁵⁸.

Publikowano w „Kobiecie Dzisiejszej”, jak i w „Kobiecie” materiały o charakterze propagandowym, dotyczące angażowania się członkiń LK i w ogóle środowisk kobiecych w obchody świąt, takich jak 1 maja — Święto Pracy, 8 marca — Międzynarodowy Dzień Kobiet, 26 maja — Dzień Matki. Do stałych rubryk należały teksty, również o charakterze propagandowym, dotyczące walki kobiet o pokój na świecie, związanej ściśle z kwestią budowy komunistycznej rzeczywistości w Polsce Ludowej⁵⁹. Pojawiały się również publikacje dotyczące ZSRR oraz samej postaci

⁵⁴ *Ochrona pracy kobiet*, „Kobieta” 1948, nr 18, s. 3 i n.

⁵⁵ *Liga Kobiet pracuje. Szkolimy kobiety w zakresie gospodarstwa domowego*, „Kobieta” 1949, nr 12, s. 4.

⁵⁶ Ustawa z dnia 28 kwietnia 1948 roku o zmianie ustawy z dnia 2 lipca 1924 roku w przedmiocie pracy młodocianych kobiet, „Dziennik Ustaw” 1948, nr 27, poz. 182 i 183.

⁵⁷ E. Orłowska, „Dzień Kobiet” w Sejmie, „Kobieta” 1948, nr 25, s. 3–4.

⁵⁸ Sz. Wierzbianańska-Bilińska, *Opieka nad matką i dzieckiem*, „Kobieta” 1948, nr 37, s. 3–4.

⁵⁹ Niniejsza problematyka była eksponowana także w innych periodykach Ligi Kobiet — zob. i por. M. Dajnowicz, „Walka o pokój” w wypowiedziach propagandowych publikowanych na łamach

Józefa Stalina, ukazywanego jako bohatera ogólnoswiatowego czy uzasadniające zjednoczenie Polskiej Partii Socjalistycznej i Polskiej Partii Robotniczej⁶⁰ oraz poparcie dla zjednoczenia w jednej partii PZPR, ujętej chociażby w stosownej uchwale ZG LK podjętej 12 stycznia 1949 roku⁶¹.

Przekonywano czytelniczki, zarówno kobiety miejskie i wiejskie, w tym członkinie LK, ale także kobiety nie zrzeszone w organizacji do prenumeraty „Kobiety Dzisiejszej” i „Kobiety”, pism, w opinii redakcji, kierujących przekaz do wszystkich kobiet polskich. Informowano czytelniczki o roli i znaczeniu prasy kobiecej⁶². Po roku wychodzenia „Kobiety Dzisiejszej” redakcja przekonywała swoje czytelniczki, że pismo kierowane jest nadal do wszystkich kobiet polskich, jak podawano „do nauczycielek ludowych, gospodyń wiejskich, robotnic i inteligentek”⁶³. Z kolei „Kobieta”, periodyk organizacji stanowiący, jak wspomniano, kontynuację tematyczną wcześniejszego pisma, w większej mierze od poprzedniego poruszał problematykę związaną z funkcjonowaniem miejskich środowisk kobiecych, co spowodowane było włączeniem się od 1947 roku LK w proces wydawniczy „Kobiety Wiejskiej”, poświęconej tematyce kobiet wsi.

Uwagi podsumowujące

Zasadniczym celem wydawania przez LK periodyków „Kobieta Dzisiejsza” oraz „Kobieta” było upowszechnianie programu działania samej organizacji, jak i zasadności funkcjonowania LK w społeczeństwie Polski Ludowej jako jedynej i wiodącej organizacji reprezentującej polski ruch kobiecy. Pisma miały charakter propagandowy, a przekazywane treści upowszechniały i popularyzowały wśród czytelniczek wdrażany w państwie polskim po zakończeniu II wojny światowej w 1945 roku porządek komunistyczny. Poprzez prezentowanie informacji związanych z pomocą rodzinie, matce i dziecku, szerokie upowszechnianie aktywności zawodowej kobiet organizacja chciała ukazać swoją „użyteczność”, przydatność w rozwiązywaniu codziennych spraw kobiet, ich różnorodnych problemów życia prywatnego i zawodowego. Należy zaznaczyć, że treści dotyczące upowszechniania pracy zawodowej,

„Naszej Pracy” — biuletynie Ligi Kobiet (1947–1953), [w:] *Bezpieczeństwo Europy, bezpieczeństwo Polski, t. 5: Metamorfozy bezpieczeństwa. Teraźniejszość i przeszłość*, red. E. Maj, W. Sokół, A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejki, Lublin 2017, s. 409–421.

⁶⁰ „Święto klasy robotniczej» jest również wielkim robotniczym świętem kobiety robotnicy — jest świętem organizacji kobiecej — Ligi Kobiet” — *Zjednoczenie*, „Kobieta” 1948, nr 53, s. 3–4.

⁶¹ *Sprawa Kobiet na Kongresie Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej*, „Kobieta” 1949, nr 2, s. 6.

⁶² *Prasa kobieca w Polsce*, „Kobieta Dzisiejsza” 1947, nr 8, s. 2.

⁶³ *W rocznicę „Kobiety Dzisiejszej”*, „Kobieta Dzisiejsza” 1947, nr 6, s. 1.

publikowane w periodykach, w pewnym zakresie wpływać musiały także pozytywnie na ich zawodową aktywizację, ale najczęściej w zawodach czy zajęciach wymagających niskich kwalifikacji.

Charakter pożyteczny dla czytelniczek mogły mieć również publikacje popularyzujące zasady higieny, opieki nad dzieckiem, przynoszące wskazówki w zakresie prowadzenia gospodarstwa domowego czy informujące o wprowadzanym w Polsce ustawodawstwie dotyczącym kobiet. Poprzez teksty publikowane w periodykach przekonywano o zasadności umasowienia organizacji, podając liczne propagandowe przykłady zwiększania liczebności LK i powoływania samych kół w różnych rejonach Polski. Organizacja ukazywana była jako „parasol ochronny” dla praw kobiet, dbająca o interesy różnych środowisk kobiecych (w tym kobiet pracujących, samotnych matek). Na uwagę zasługuje też fakt, że zarówno redaktorki naczelne periodyków, jak i często autorki tekstów były to liderki organizacji o stricte komunistycznym czy socjalistycznym rodowodzie, z doświadczeniem organizacyjno-politycznym sięgającym okresu przed 1939 rokiem. To one w znacznym stopniu nakreślały i dalej odpowiadały za linię tematyczną i ideową pism, zgodną z szeroko rozumianą polityką ówczesnych władz Polski Ludowej. Szerokie spektrum tematyki prezentowane na łamach „Kobiety Dzisiejszej” oraz „Kobiety” począwszy od spraw mody, urody, kultury po politykę, w tym wybory i zaangażowanie w nie Polek, świadczyć miało o uniwersalności czasopism, których treści miałyby w założeniu redakcji zainteresować Polki z różnych grup społecznych, również kobiety niezrzeszone w LK.

Należy podkreślić, że analizowane periodyki pozostają przydatnym źródłem dla ukazania specyfiki, funkcjonowania, rozwoju i przeobrażeń organizacyjno-programowo-ideowych LK w okresie wydawania pism, to jest w początkowym okresie rozwoju organizacji.

Bibliografia (wybrana)

Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych, Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet. Zarząd Główny w Warszawie 1945–1948, sygn.1, *Zakres działania Wydziałów Zarządu Głównego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet*.

Archiwum Akt Nowych, Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet. Zarząd Główny w Warszawie 1945–1948, sygn.1, *Regulamin dla Zarządu Głównego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet*.

Archiwum Akt Nowych, Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, Komitet Centralny, Wydział Kobiety, sygn. 237/XV-30, *Rozwój Ligi Kobiet w okresie od 1945–1951 r.*

Dokumenty niepublikowane

Statut Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet, [Warszawa], b.r.w.

Prasa

Pracujemy w Społeczno-Obywatelskiej Lidze Kobiet, „Kobieta Dzisiejsza” 1946, nr 8.

Prasa kobieca w Polsce, „Kobieta Dzisiejsza” 1947, nr 8.

Czech I., *Szkolimy się zawodowo*, „Kobieta” 1947, nr 3.

Liga Kobiet pracuje. Szkolimy kobiety w zakresie gospodarstwa domowego, „Kobieta” 1949, nr 12.

Rosną nasze szeregi, „Kobieta” 1948, nr 7.

Sprawa Kobiet na Kongresie Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, „Kobieta” 1949, nr 2.

Wierzbiańska-Bilińska Sz., *Opieka nad matką i dzieckiem*, „Kobieta” 1948, nr 37.

Opracowania

Dajnowicz M., *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947–1949)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2016, s. 295–307.

Dajnowicz M., *„Kobieta Dzisiejsza. Dwutygodnik Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” jako platforma informacyjna o kierunkach prac organizacji (w początkowym kresie formowania struktur)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie. Prasa organizacji politycznych*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2017, s. 73–83.

Dajnowicz M., *„Walka o pokój” w wypowiedziach propagandowych publikowanych na łamach „Naszej Pracy” — biuletynie Ligi Kobiet (1947–1953)*, [w:] *Bezpieczeństwo Europy, bezpieczeństwo Polski, t. 5: Metamorfozy bezpieczeństwa. Teraźniejszość i przeszłość*, red. E. Maj, W. Sokół, A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejski, Lublin 2017, s. 409–421.

Ratman-Liwerska I., *Stowarzyszenie jako czynnik społeczno-wychowawczej aktywizacji kobiet (na przykładzie badań na Białostocczyźnie)*, Białystok 1984.

Słownik biograficzny działaczy polskiego ruchu robotniczego, t. 3, Warszawa 1992.

Sokół Z., *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995*, Kielce 1995.